

3 нашого життя.

Мовчача заговорила.—Що сталося?—Тактика замовчування «сердечників» Кіевлянинів.—Соловій міна в поганій грі.—Після градом досяглої роскоші!—Завжак між украйнською та всередині її оновленням.—По-савенківськи!—Логіка фальшивополітичної почуття.—«Савченко підійшов візок»,—, і не я, і не ми»,—з запищеними очима в зачарованому колі!—Не висловивши нікака...Шкіларські викрүти. Дезертира та «кореневі викорости».—Гарні фрукти.—Моральну перемогу.

Досить незвичайної мали вигляд Державна Дума за останню сесію. Неважливі вони нарешті овзалися, мовчуча—таки заговорила... Заговорила про те питання, про яке відоколи Дума Думою, не було чутто жайкі пінного голосу—про ту саму українську справу, якої недавно ще не побачали ні злі, ні добре до нас люди. Правда, не півумівши уперте можна ставити не рахунок тільки Шт-ІІї Думі, бо ні перша, ні друга просто часу не мали на те, щоб заговорити, хоча українські депутати—тоді що й так були!—Зробили всею попередньою роботою, щоб виступити з собою декларацією приселюдо. Третя Дума вже не бачила в своїх мурках українців і не чула їхнього голосу—і промовила собі гарпіненко усі п'ять літ, хоч за ці п'ять довгих і важких років наша діяльність постасила багато матеріалу з українського життя,—матеріалу цікавого навіть з позиції того націоналістичного стагонаду, що де дає все міцнішим оторгав кільком російській «парламент». Один, напр., незабутньої пам'яті Столітинській циркуляр про «інородческій общині» чого був вартий, а про інші документи тієї доби вже й не згадую. І проте, великих мовччин завади мовчали, уперте мовчали наче нічого не сталося,—навіть тоді мовчали, коли в саму Думу життя заносило відтук українських потреб хоча б в покалічній формі. Так, Шт-ІІї Думи на смерть замовчала законопроект про науку на народних школах на Україні українською мовою: і слід пропасти од цього цікавого документа, з яким навіть третедумська поліхомініст звінчилась в собі аважливості виступині. Рідно-ридко коли, та љо є спідо-дичас, чули ви «гадку про Українство,

але в такій формі, яка ясно показувала, що й самих промовців це питанням ані трохи не обходить. І от раптом все одмінилось. Четверта Дума заговорила... Заговорила, хоча ні одного свого депутата ми теж там не мосьмо, хоча жадан сайдомий українець так само не переступив порога цієї Думи, як і її недолугу попередниці. Що ж таке сталося, що зломлено «печать молчання»?

А сталося те, що мені доводилось констатувати ще під час останніх виборів до Думи Українство виходить по-за межі дрібного гуртувіства й починає ставати політичною силовою,—після я тоді, коли прийшов час оголосити наслідки виборів. З цього боку вибори до четвертої Думи, хоч із вони мизерні, все ж таки дають певний піл розгортають деякі перспективи, він навіть у четвертій, безперечно реакційній в більшості і безсилії Думи. Коли навіть не буде ній жадного свідомого українця, все ж українська питання в ній, треба думати, ставиться інакше, аніж ставилось воно в третій: про це, я незні, подбашть сами вже вороги наші—ті самі націоналісти, що під олікном боротьби з Українством ідути тепер до Думи. Подібно, разуміться, і спільні, не можуть не подбати, осільки українські моменти відразу виявилися під час виборів, осільки настірні передходять тепер у дію**). Як бачимо, те, що сталося—не в останню хвилю сталося, а наростило й підготувалось досить довгий час,—такий довгий, що уважно прислідуючи до життя, можна було наперед угадувати, що воно мусить статися, що замовчувати українську справу вже не можна буде. Характерно, що, напр., «Кіевлянин» і тепер ухопівся бу спершу за свою звичайну тактику замовчування і ні пари з усією не пустив про першу голosi (Шнігарєва та Милькова) в Думі про українську справу. Та не довго відзерка, сердешний: довелось своїм читачам спеціальними статтами сповісти, що так і як говорилось. Довелось надкурати пілком і промову Савенка, звичайну брехливу Савен-

ківську крутанину **), щоб тільки за-безпечити невинність свого читача. Довелось проказати за Савенком і обіцянку що, «повторити сьїтїї камфери» на ту ж таки українську тему,—і це тому самому «Кіевлянину», що скликувався не помічати, що з неї говорилось, а потім доводив, що на ті голоси не варто й не треба вважати! І не через те заговорив «Кіевлянин», що йому любо було говорити, —, ні, мов куцій од ладану корчився й корінчастої нашізьмінні приятель, але говорить і говорить, бо мусить, бо вже не може мовчати. Пора мовчання минула і, треба думати, не вернеться. А все через те, що—нехай тема говорить собі наїм вороги, нехай із углаються, пехай якож солохокою міною підсложують погану для себе гру—гра для них справді погана. Українство непомітно вирошло під градом доносів та цікавин, під тиском ре-пресії і зробилось єще політичною силовою, і а ніо мусить рахуватися тепер і з правда і зліва, і добре й лихі до нас люде.

Власне кажучи, почали рахуватися не в Думі one тепер тільки, а далеко раніше. Під час виборів мені доводилося докладно говорити про те, що вони на Україні відбуваються під знаком Українства: з гаслом боротьби

**) Усіх Савенківських брехонь не зможу відмінити. Підадам тільки дещо з надрукованої в ч. 158, «Кіевлянин» промову.

«Но, враги України, самостійній і окремій, залиште, чи він саможивотністю времені при обсуждений субтів міністерства народного просвіщення скостоніли з лицем самостійності України, що було вже досить довгий час,—такий довгий, що уважно прислідуючи до життя, можна було наперед угадувати, що воно мусить статися, що замовчувати українську справу вже не можна буде. Характерно, що, напр., «Кіевлянин» і тепер ухопівся бу спершу за свою звичайну тактику замовчування і ні пари з усією не пустив про першу голosi (Шнігарєва та Милькова) в Думі про українську справу. Та не довго відзерка, сердешний: довелось своїм читачам спеціальними статтами сповісти, що так і як говорилось. Довелось надкурати пілком і промову Савенка, звичайну брехливу Савен-

ківську крутанину **), щоб тільки за-безпечити невинність свого читача. Довелось проказати за Савенком і обіцянку що, «повторити сьїтїї камфери» на ту ж таки українську тему,—і це тому самому «Кіевлянину», що скликувався не помічати, що з неї говорилось, а потім доводив, що на ті голоси не варто й не треба вважати! І не через те заговорив «Кіевлянин», що йому любо було говорити, —, ні, мов куцій од ладану корчився й корінчастої нашізьмінні приятель, але говорить і говорить, бо мусить, бо вже не може мовчати. Пора мовчання минула і, треба думати, не вернеться. А все через те, що—нехай тема говорить собі наїм вороги, нехай із углаються, пехай якож солохокою міною підсложують погану для себе гру—гра для них справді погана. Українство непомітно вирошло під градом доносів та цікавин, під тиском ре-пресії і зробилось єще політичною силовою, і а ніо мусить рахуватися тепер і з правда і зліва, і добре й лихі до нас люде.

Славні кажучі, почали рахуватися не в Думі one тепер тільки, а далеко раніше. Під час виборів мені доводилося докладно говорити про те, що вони на Україні відбуваються під знаком Українства: з гаслом боротьби

**) Усіх Савенківських брехонь не зможу відмінити. Од на Шевченківський епітет Скородідський, другий—запорожці, Родзинко, обідві прозаївці патріотів I Скородідський у своїй патріотичній промові, і Родзянко в своїй просто таки лакейській зламі засудили на грунт „і—не я, і ми—не ми“: пінкія, мовляв, українці не намає, українською мовою український народ не розуміє і т. і. Але, видимо, справа, на такому безглуздому грунті вистояти довго не можна, і вже Савенков довелось, на перекрій гетьманському нащадкові, заявити, що в Росії «українство; українці і українське движение—єсть». Правда, Україні ніби сама засудила україністю тим, що не послала до Думи жадного украйнця, але Савенко, тобі самій Савенко, що тільки зазді (обезпечивши, як сам колись признавав тиль), зайдив до Думи міг би й не згадувати про таку пікантну для себе справу. Не Україна, а вибрічний акт З-го юні

*), „Рада“ 1912 р., ч. 227.

**) „Кіевлянин“, ч. 158.

випер українців з Думи, бо і в першій і в другій Думі українців було без міра більше, ніж Савенків, Скоропадських та Родзянок. Отже довелось, захищивши очі, на видиму брехню йти, аби якося вийти з того зачарованого кола: репресії проти українства показують, що українці с, але як націоналістів того не хочеться, то краще казати, що іх нема; та з другого боку, зреєсти репресії знов же не хочеться, виходити, що українці таки с. Але ж країне, щоб іх не було—отже... „С“, „нема“, „с“, „нема“—тільки й чуємо в правому таборі, і кожен там молоцькою правду показує.

Та нам байдуже чого хочеться, а чого не хочеться націоналістам: од бажанням іхніх світ не завалиться і те, що єсть, існувати не перестане. Знають це добре І самі вороги наші і через те вони вже не можуть замовчувати українську справу: вони мусять вояуватись, вояуватись на пропале, хоча й пробують удавати, що вірить у своє ціло. З фантомами не воюються; ті, що вірять, до брехні братися не будуть. І коли Українська справа в Думі не знайшла жадного оборонця, то вже самі вороги мусили її підняти, плаутаючись у зачарованому колі між „с“ та „нема“, сами націоналісти мусили-б на нас працювати. Таку вже силу мають життєві факти, що самими голими бажаннями нічого проти них не відіш, хіба що не хотіть, проти всі і скреточути зозули зубами допоможеш ім.

От через віцо, хоча в Думі жалового свідомого українця нема—українську справу таки поставлено. Савенко хотів призначити вагу цієї події, але як цей доброліб вічно ціляє пальцем у небо, то винішло у його тільки ось що! і вітъ поспѣхъ того, какъ бы быть однано приказъ по всѣмъ рядаамъ оппозиціи, и здѣсь, съ этой трибуны, одинъ за другимъ, вступили представители лѣвыхъ фракцій Государственной Думы въ защиту „угнетенной Украины“. „Приказъ“ справди був, хоч і не в такій формі, як увижується Савенкомъ: його саме життя дало. Мало того—поміж наказами шідлягає й сам Савенко. Наївана людина, він не розуміє, що коли говорив він свою промову, хоча і не въ заштиту угнетенной Украины“, то тільки через те, що мусив скористися тому потужному наказомъ. І зо що там невисловленім наказомъ мусить наші вороги

рахуватись, найкраще показує виступ думського голови д. Родзянка. Досить було депутату Дзюбинському оголосити факт, що й сам, потомок запорожських козаківъ хоч на один мент, хоч несвідомо, був колись причетний до української справи, як поважний голова Думи не всидів на місці й зараз же почав виправдовуватись. Те теж, коли хочете, ознака того, що навіть безсторонній, в ідеї, голова Думи підлягає наказу, який „быть отданъ по всѣмъ рядаамъ“—входить не само опозиції... І не знаю ли кому, а мені дуже весело було, читаючи школарські викруті, оте „і я—не я“, солідного головочів і козацького потомка, що, пітуючись і залинувшись, росповів історію „нѣкоего (!) манифеста или писанія“, яке винішо за підписом Родзянка р. 1905-го. Головна мета у Родзянка була ознаймити ігві et orgi свою благонадійність—„чтобы не было сомнѣній у членовъ Думы въ томъ, действительно ли признало украинскій или этотъ українофильскій языкъ или нѣтъ“, бо „мольчаніе мое могло бы быть конечно, вами истолковано въ положительномъ смыслѣ“. Цей дорослій школляр „не призналъ“... Цей сміливий потомок запорожського заховався в кущі і звідти моргає на націоналістів, щоб не позбавили його своєї ласки. Цей веселий чоловік посилається на селянство, що нібіто протестувало противъ „писанія“, як зневажливо звєтует останній октобрійський голова маніфест 17 октября.

І все це даремно—і не признае, і ховається, і моргає, і посилається д. Родзянко. Не кажучи вже про те, що місцеві люди взяли вже на зуб навіть фактичну сторону Родзянкого анекдота, веселій голова не зіркував того, як вражнія, спрвлять його похапливі викруті за старій гріх. Не помогут тут і посидання на мифичні селянські протести, як не помогли б і справжні виступи в думу усіхкіх Альтрічуків та Сторчаків, яких дуже легко на що хочете намовити. Не помагають вони через те, що просто не в ті двері потрапили д. Родзянко, бо то ж елементарна річ, що дезертири відібрали, коли вони ганять те військо, од якого утиклі. Всі ці „кореневі мало-россы“ та „славніх праців великих правнуків погані“, оті гетьманській запорожські викні й інші нащадки—це ж такі дезертири і коли нема уїх

стільки такту й самоваги, щоб про своє дезертирство бодай не загудувати, коли вони ще й вихлюляютьним, коли вони виправдаються, щоб, бува, хто не подумав, що вони хоч раз на віку, хоч поміжкою за рідну сторону опустіли,—то на це нема іншого слова, як евангельське: „ти глаголеш“. Видавши себі отаке ганебне свідоцтво, вони проте не скинули себе одного обвинувачення, для них найтяжчого—того саме, як еформував у своїй промові Савенко—що й вони, оті знамениті її не знаменіти нащадки, підяглати тому наказові, який видає життя нашим, заступників справжніх потреб та інтересів рідного народу, іменем. Між іншими Савенко на мінус українству похопився поставити те, що в оборону його промовили „все „овь“ и „ият“, все кореневые великороссы“. Я не хочу тут доводити, кому за це сором винесен бути розбідти лиця. Я уявляю тільки, з яким почуванням безмежною огиди ці „кореневые великороссы“, що знайшли слово в оборону чужого народу, мусили дивитись на наших „како-он-ків“, що з ясним чолом Скоропадського та Савенка або з школарською похапливістю Родзянка вирікаються (і я—не я) свого народу й виправдаються, що колись, не хотічи, согрішили були йому на користь. „Гарні фрукти зростають у „благословеній Україні—думали певне ці сторонні люди—нема що казати!“..

Звичайно, від розмов у Думі, хоча б які ті розмови були, українство не може сподіватись собі чогось реального. Не четверта Дума створить ті умови, коли український, як і кожен інший у Росії, народ матиме змогу розвиватись без перешкод, на користь та славу вселідському поступові. Проте треба вітати думські виступи в Українській справі, бо вони, однаково і прихильні й ворогі, сідять про арист українства як політичні сили, которая безперечно знайде слушний час, щоб себе виявити. „І в цюму, —кінчу тим, що писав цілі вибори, —можна очіти моральну перемогу українства, не зважаючи навіть цілкомъ на практичні наслідки, більш ніж проблематичні в близькій будуччинѣ“. І ця нова перемога тим більшу вагу має, що складалися на неї не тільки пристяги, а й вороги: нездолані та ідея, що наявіть запеклих ворогів усиловує служки жити.

М. Рокитна.

Сергій Ефремом.